

NÕUKOGUDE SEADUSANDLUSE KODIFITSEERIMISE KÜSIMUSTELE PÜHENDATUD BALTI LIIDUVABARIIKIDE KÕRGMATE ÕPPEASUTUSTE VAHELINE TEADUSLIK KONVERENTS

Õigusteaduse kand. J. Ananjeva
Tsiiviilõiguse ja -protsessi kateeder

3.—5. juulini 1958. a. toimus Tartu Riiklikus Ülikoolis Läti, Leedu ja Eesti NSV kõrgemate õppeasutuste vaheline teaduslik konverents, mis oli pühendatud nõukogude seadusandluse kodifitseerimise küsimustele. Konverentsist võttis osa üle 150 töötaja mitmesugustelt juriidilistelt aladelt. Nendest oli Läti NSV-st 22, Leedu NSV-st 9 ja Eesti NSV-st 119. Peale kõrgemate õppeasutuste õppejõudude ja teaduste akadeemiate teaduslike töötajate võtsid konverentsi tööst aktiivselt osa vabariiklike koodeksite projektide väljatöötamise komisjonide esimehed ja liikmed, vabariiklike kohtuministriumide, ülemkohtute, prokuratuuride ja kõrgemate riigiorganite juhtivad töötajad, rahvakohtute, prokuratuuride, advokatuuride ja ametiühingute töötajad.

Konverentsi tööst võtsid osa ka NSV Liidu Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogu Seaduseelnõude Komisjoni Sekretariaadi juhataja S. G. Novikov ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu Juriidilise Komisjoni liige S. V. Bakšejev

Plenaaristungil esines ettekandega teemal «Sotsialistliku seaduslikkuse küsimustest ja vabariikliku seadusandluse kodifitseerimise ülesannetest» TRÜ professor P. Vihalem. Seejärel kuulati ära Läti, Leedu ja Eesti kohtuministri ettekanded vabariikliku seadusandluse kodifitseerimise olukorrast.

Järgmisel kahel päeval toimusid istungid erialaste ettekannetega kriminaalõiguse, kriminaalprotsessi ja kohtukorralduse, tsiiviilõiguse, tsiiviilprotsessi ja perekonnaõiguse ning tööõiguse sektsioonis.

Konverentsi käigus kuulati ja arutati läbi üldse 13 teaduslikku ettekannet ja 26 teaduslikku informatsiooni, neist 30% praktika alal töötajatelt. Ettekannete arutlus diskussioonide korras oli kõikides sektsioonides elav ja viljakas. Sõnavõttudega esines 74 konverentsi tööst osavõtjat. Sõbraliku ja asjaliku mõttevahetuse korras jõuti sektsioonides paljudes seadusandluse edasise täiustamise ja kodifitseerimise küsimustes ühtsetele seisukohtadele, tõs-

teti esile rida kõikidele koodeksitele ühtseid küsimusi, mis vajavad veel edasist läbitöötamist ja mõttevahetust.

Kriminaalõiguse sektiionis kuulati ja arutati läbi neli teaduslikku ettekannet ja neli teaduslikku informatsiooni.

Leedu NSV Kriminaalkoodeksi projekti komisjoni esimees Leedu NSV Ülemkohtu esimehe asetäitja V Deksnis, käsitledes oma ettekandes «Leedu NSV KrK projekti koostamisel tekkinud küsimusi» kõigepealt kriminaalkoodeksi projektis fikseeritud üldpõhimõtteid, märkis Leedu projekti erisusena, et selle § 2 nõuab mitte teo vastavust seaduses ettenähtud kuriteo koosseisule, vaid et tegu oleks kuriteona seaduses otseselt ette nähtud. Edasi peatus ettekandja alaealiste vanusepiiri küsimusel, osavõtu ja varjamise ning mitteteatamise eristamisel ja karistuste süsteemil Leedu NSV KrK projekti järgi. Käsitledes projekti eriosa, näitas sm. Deksnis, kuidas on projektis lahendatud varavastaste kuritegude süsteemi küsimus, millised koosseisud on välja jäetud või leidnud uue koha eriosa süsteemis, milliseid täpsustusi või millised uued kuriteo koosseisud on ette nähtud (näit. haudade rüüstamine, võõra auto omavoliline äraviimine jm.).

Läti NSV Ülemkohtu esimehe asetäitja V Kauke oma ettekandes «Läti NSV Kriminaalkoodeksi projekti ülesehitusest» käsitles projekti üld- ja eriosa süsteemi. Vaadeldes üldosa süsteemi, põhistas ettekandja peale muu vajadust sättida meditsiinilise iseloomuga vahendite rakendamist süüdimatust käsitlevas paragrahvis, mitte aga karistust käsitlevas peatükis. Ettekandja näitas, et Läti NSV KrK eriosa ehitamine jagude ja peatükkide printsiibile võimaldab kuriteo koosseisude alaliikide moodustamist jagude piirides, mis omakorda tagab üksikute sätete õiget interpreteerimist ja rakendamist. Edasi näitas sm. V Kauke, millised mittevajalikud koosseisud on eriosast välja jäetud, milliseid on täpsustatud või muudetud iseseisvateks koosseisudeks.

Läti Riikliku Ülikooli dotsent M. Blum oma ettekandes «Mõningatest küsimustest Läti NSV Kriminaalkoodeksi projektis» rõhutas, et peamiseks eesmärgiks koodeksi projekti väljatöötamisel seati nõukogude kriminaalõiguse põhiprintsiipide (karistuse kohaldamine ainult tegude eest, mis sisaldavad kuriteo koosseisu, ja ainult kohtu otsusel) selge väljendamine nii koodeksi süsteemis endas kui ka tema üksikutes institutides. Projektis püütakse võimalikult täpselt määratlada kõik konkreetsetele kuritegudele omased tunnused. Võrreldes Eesti NSV Kriminaalkoodeksi projekti Läti omaga, sisaldab esimene veel abstraktselt formuleeritud dispositioone. Käsitledes üldosa küsimusi, põhistab sm. Blum peale muu Läti projekti sätet, mille järgi kuriteoks ei loeta tegu, mille ühiskonnaohtlikke tagajärgi tegija ei võinud ette näha ega ära hoida. Vaadeldes projekti eriosa, märgib ettekandja, et projekt näeb ette ainult relatiivseid ja alternatiivseid sanktsioone, et eri-

nevalt Leedu NSV projektist Läti NSV projekt ei laienda kuritegude ringi.

Erilist tähelepanu pööras seksioon oma töös alaealiste kriminaalvastutuse küsimustele. Neid küsimusi käsitles oma ettekandes Vilniuse Riikliku Ülikooli dotsent J. Blieka ja Eesti NSV prokuröri asetäitja K. Kimmel. Sm. K. Kimmel oma ettekandes rõhutas vajadust täiendada Eesti NSV Kriminaalkodeksi projekti alaealiste suhtes rakendatavate kasvatuslike mõjutusvahenditega.

Dots. I. Rebane (TRÜ) oma ettekandes karistuse määramisest ENSV Kriminaalkodeksi projekti järgi vaatles sotsialistliku seaduslikkuse printsiipi ja kohtu sotsialistliku õigusteadvuse printsiipi kui karistuse määramise üldaluseid Eesti NSV KrK projektis. Esimese printsiibi väljendusena sisaldab projekt sätteid, mis üksikasjaliselt reguleerivad karistuse määramist kohtu poolt. Teine printsiip ei jäta karistuse määramist kohtu enda asjaks, vaid on kriteeriumiks, mille alusel kohus peab hindama kuriteo ühiskonnaohtlikkust, kurjategija isiksust ja karistust raskendavaid ning kergendavaid asjaolusid karistuse määramisel. Peatudes üksikasjalisemalt neil asjaoludel, esitab ja põhistab ettekandja rea teese, näiteks: süüdlast iseloomustavaist asjaoludest, niivõrd kui nad ei ole leidnud väljendust kuriteo ühiskonnaohtlikkuses, võib arvestada ainult karistust kergendavaid; asjaolusid, mis sagedamini esinevad seoses vaid üksikute kuriteoliikidega, tuleb arvestada koodeksi eriosas nende kuritegude kvalifitseeritud ja vähemohtlike koosseisude moodustamisel; asjaolud, mis on tüüpilised paljudele kuriteoliikidele, tuleb ette näha üldosas vastutust kergendavate või raskendavate asjaoludena; et koodeks näeb ette nii karistust kergendavaid kui ka raskendavaid asjaolusid, siis tuleb kohtul karistuse määramisel lähtuda mitte sanktsiooni maksimum- või miinimumpiirist, vaid keskmisest määrast, kusjuures maksimummäär on rakendatav ainult siis, kui esinevad raskendavad asjaolud ja, üldreeglina, puuduvad kergendavad asjaolud, jne.

ENSV Prokuratuuri kriminaalkohtupidamise osakonna ülem V Baranov oma ettekandes kritiseeris kehtivat seadusandlust, kohtupraktikat ning Eesti NSV kriminaalkodeksi projekti seisukohti autotranspordi liiklusohutuse küsimustes ja esitas arutamiseks seisukoha, mille järgi tuleks koodeksite eriosas välja töötada ühtsed autotranspordi-alaseid kuritegusid käsitlevad õigusnormid, mis näeksid ette vastutuse liikluseeskirjade kuritegeliku rikkumise eest sõltumatult autojuhi ametikohast, masina kuuluvusest ja liigist jne.

Õigusteaduse kand. E. Raal (TRÜ) oma ettekandes rõhutas, et Eesti NSV Kriminaalkodeksi projekti selliste uute kuriteo koosseisude sissetoomine, nagu ähvardus tappa või tarvitada füüsilist vägivalda (§ 143), vastsündinu tapmine ema poolt (§ 117)jt., on kõigiti õige. Kuid samas ei saa nõustuda projektist rea senikehtinud koosseisude väljajätmisega. Uues koodeksis oleks soovitatav ette

näha kehavigastuste kolmikliigitus, laiendada nende kuritegude ringi, milledest mitteteatamine on karistatav. Eriosa süsteemi seisukohalt pidas E. Raal otstarbekaks isikuvastaste kuritegude peatüki paigutamist riiklike kuritegude peatüki järele, isikuvastaste kuritegude peatükile peaks aga järgnema kodanike poliitiliste ja tööalaste õiguste vastu sihitud kuritegusid käsitlev peatükk.

Sõnavõtude käigus märkis NSV Liidu Ministrite Nõukogu Juuriidilise Komisjoni liige S. V. Bakšejev konverentsi positiivse joonena rohkearvulist praktiliste töötajate osavõttu. Peatudes üksikasjaliselt «NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse põhialustel», märkis esineja, et «Põhialused» sisaldavad vaid kriminaalseadusandluse kõige üldisemaid printsiipe ja tema kõige põhilisemaid institute. Nende konkretiseerimine ja arendamine, samuti ka üksikute kuriteo koosseisude ja nende eest vastutuse määramine jääb aga liiduvabariikide ülesandeks. Sellest erandi moodustavad vaid riiklikud ja sõjaväelised kuriteod ning kuriteod, mis on karistatavad NSV Liidu poolt sõlmitavate rahvusvaheliste kokkulepete alusel. Edasi peatus sõnavõtja vaieldavamatel küsimustel seoses «Põhialuste» projektiga (küsimus surmanuhtlusest, vara konfiskeerimisest, karistatuse kustutamisest jt.)

Justiitspolkovnik Jakobson-Anderson (Balti sõjaväeringkond) toetas hädakaitse piiride ületamise mõiste võimalikult täpset ja ammendavat määrangut vabariiklikes kriminaalkoodeksites. Esineja arvates tuleks seaduses sõnaselgelt öelda, et hädakaitse on iga nõukogude kodaniku kohustuseks, auasjaks: Sõnavõtja ei nõustunud karistuse määranguga Leedu NSV Kriminaalkoodeksi projektis nuhtlusena (kara) sooritatud kuriteo eest ja pooldas Läti NSV Kriminaalkoodeksi projektis antud karistuse määrangut riikliku sunni ja kasvatuse vahendina, viidates sellele, et sisuliselt analoogilise karistuse määrangu annab ka Eesti NSV Kriminaalkoodeksi projekt. Karistuse sellist kaht eesmärki on korduvalt rõhutanud ka V. I. Lenin ja see on iuurdunud kehtivas seadusandluses.

Prof. H. Kadari (TRÜ) oma sõnavõttus rääkis vajadusest lahendada vabariiklikes kriminaalkoodeksites küsimus teo ühiskonnaohtlikkuse teadmise tähendusest ka neil juhtudel, kus isik näeb ette oma teo kõik olulised faktilised asjaolud, võides neid soovida, kuid ei tunneta teo ühiskonnaohtlikkust, kuigi omab selleks võimalust. Puudutades hädakaitse küsimust sõnavõtja märkis, et «Põhialuste» projekti vastav paragrahv sisaldab selle instituudi kõik olulised momendid ja on sellisena üldiselt vastuvõetav. Küll aga tuleks seda instituuti otseselt iseloomustada kodanike õigusena. Edasi esitas prof. Kadari vastuväiteid reale Eesti NSV Kriminaalkoodeksi projekti seisukohtadele (näit. vabadusekaotuseta paranduslike tööde alampiiri tõstmise vastu kolme kuuni jm.) Koodeksi eriosa süsteemidest pidas sõnavõtja kõige vastuvõetavamaks VNFSV Kriminaalkoodeksi projekti süsteemi. Rõhutades seadusandluse tehnika erilist osatähtsust sotsialistliku seadus-

likkuse edasisel kindlustamisel, märkis sõnavõtja peale muu, et on vastuvõetamatu nii dispositsioonide liigne abstraktsus kui ka liigne konkreetne, on vaja saavutada koodeksi välise ilme lihtsus ja selgus, vältida §-de ülekoormamist alajaotustega, ära jätta tarbetud eraldusmärgid jne. Sõnavõtja märkis, et oleks vaja välja töötada üleliidulised paranduslike tööde põhialused ja vastavad vabariiklikud koodeksid.

Õigusteaduse kand. P. V. Ränžin (ENSV TA) esitas seisukoha, et mitte igasugune, vaid ainult raske karistus on nimetatud nuhtluseks. Ta rõhutas vajadust õigesti piiritleda ja ka kooskõlastada kriminaal- ja administratiivkaristused, märkis mõningat ebakõla karistuste astmetes kriminaalkoodeksite projektides, kus vabaduskaotusliku karistuse ülemmäärale 10—15 aastat järgneb vahetult surmanuhtlus. Esineja märkis, et uue kuriteo koosseisuna tuleks kriminaalkoodeksisse sisse tuua mitte üksnes kalmude rüüstamine, vaid ka surnute rüvetamine.

Rida sisulisi ettepanekuid arutatavate vabariiklike kriminaalkoodeksite projektide paremustamiseks ja täpsustamiseks tehti veel V. Deksnise, K. Kimmeli, K. Marksi ja teiste osavõtjate poolt. Elava vaidluse kutsus esile küsimus varavastaste kuritegude süsteemist. Dots. M. Blum (Läti) pooldas Läti NSV Kriminaalkoodeksi projektis sisalduvat süsteemi, kus sotsialistliku omandi riisumise koosseisud on üles ehitatud riisumise üldmõiste alusel ja eraldatud omaette peatükki, isikliku omandi riisumise koosseisud aga erinevuste alusel kuriteo sooritamise vormides. Seevastu aga V. Deksnis jt. pooldasid Leedu NSV projekti süsteemi, milles ettenähtud varavastaste kuritegude peatükk hõlmab nii kuriteod sotsialistliku kui ka isikliku omandi vastu ning kuriteo koosseisude eristamine põhineb erisustel kuritegude sooritamise moodustes.

S. G. Novikov (NSV Liidu Ülemnõukogu Seaduseelnõude Komisjon), hinnates sektsiooni tööd positiivselt, märkis eriti praktika alal töötajate aktiivset osavõttu ja väljendas lootust, et niisama viljakalt toimub edaspidi ka seaduste projektide arutelu.

Kriminaalprotsessi ja kohtukorralduse sektsioonis kuulati 2 ettekannet ja 5 teaduslikku informatsiooni.

Leedu NSV KrPK projekti komisjoni esimees Leedu NSV prokurör V. Galinaitis oma ettekandes «Leedu NSV Kriminaalprotsessi koodeksi projekti koostamisel tekkinud küsimusi» märkis ära projekti ülesehituse põhiprintsiibid. Üksikasjaliselt peatus ta kriminaalprotsessi osaliste seaduslike õiguste ja huvide igakülgsel kaitset kindlustavatel abinõudel. Nii näiteks on süüaluse kaitse-õiguste laiendamise eesmärgil projektis ette nähtud kaitsja osavõtt eeluurimisest, alates süüdistuse esitamise momendist, mitte ainult alaealiste kriminaalasjades, vaid ka neil juhtudel, kui süüaluseks on tummad, kurdid, pimedad või teised isikud, kellel füüsiliste defektide tõttu on raskusi oma õiguste teostamisel. Süüaluse suhtes tõkkeabinõuna vahi alla võtmise rakendamise korral

on uurimis- või kohtuorganid kohustatud sellest teatama vahialuse perekonnale. Edasi pidas ettekandja vajalikuks võtta «Põhi-alustesse» säte, mille kohaselt oblastilist jaotust mitteomavate liiduvabariikide ülemkohtute otsused kuuluksid kassatsiooni korras edasikaebamisele vabariigi ülemkohtute juurde spetsiaalselt loodud kassatsioonikolleegiumile. See tagaks süüalustele kõikides liiduvabariikides ühesuguse õiguse kohtuotsuste peale edasikaebamisele.

Kohtulikke tõendeid Eesti NSV Kriminaalprotsessi koodeksi projektis käsitles oma ettekandes õigusteaduse kand. O. Püssa (TRÜ). Lähtudes ettekandes arendatud kohtuliku tõendi mõiste ja liikide teoreetilistest alustest, analüüsis sm. O. Püssa projekti vastavaid sätteid ning tegi rea omapoolseid ettepanekuid de lege ferenda.

Huvitavas ettekandes erimenetlusest Läti NSV Kriminaalprotsessi koodeksi projektis näitas dots. A. Liede (Läti), et kohtupidamise üldiste eeskirjade ühtsuse, koodeksi parema süsteemi ja tema hõlpsama kasutamise eesmärgil on koodeksi viimasesse ossa koondatud kõik erimenetluse normid. Viimased on erimenetluse põhiliste liikide järgi jaotatud nelja peatükki: alaealiste asjad; erasüüdistuse asjad; meditsiinilise iseloomuga abinõude rakendamine; väikeste, lihtsate ja eeluurimist mittevajavate kuritegude asjad.

Dots. J. Blieka (Vilnius) ettekanne oli pühendatud kriminaalprotsessi erisustele alaealiste kuritegude asjades.

J. Adojaan (TRÜ) märkis oma ettekandes tsiviilhagist Eesti NSV Kriminaalprotsessi koodeksi projektis, et viimases on täielikult leidnud kajastust selle instituudi avalik-õiguslik iseloom: uurimisorganid, prokuratuur ja kohus on kohustatud ex officio püstitama küsimuse kuriteoga põhjustatud materiaalsete kahjude heastamisest. Erandi moodustab vaid juhused, kui kannatanu loobub hagist. Hagi tagamiseks vara arestimine võib toimuda vaid prokuröri sanktsiooniga või kohtu määrusega. Ettekandja näitas, et tsiviilhagi saatuse lahendamine õigeksmõistva kohtuotsuse korral ei pea sõltuma seaduses ettenähtud õigeksmõistva kohtuotsuse alustest, vaid tuleb lahendada igal konkreetsel juhul sõltuvalt hagi materiaalõiguslike aluste tõestatusest.

Õigusteaduse kand. E. Jostson (Läti) peatus oma ettekandes menetluse küsimustel erasüüdistuse asjades.

Elava arutluse kutsusid esile Leedu NSV Kohtuministeeriumi kodifitseerimisosakonna ülema G. Uzela kohtukorralduse seaduse projekti pinnalt käsitlust leidnud küsimused.

Sõnavõtjad nõustusid enamikuga esitatud seisukohtadest ning tegid omapoolseid täiendavaid ettepanekuid.

Dots. A. Liede (Läti) tegi esiteks ettepaneku lülitada juhtude hulka, kus kaitsja võtab asjast osa süüdistuse esitamise momendist, ka need juhused, kus süüalune ei valda kohtupidamise keelt,

ja teiseks täiendada projekti põhimõttega, et kohus võib mitte nõustuda süüaluse kaitsjast loobumisega juhtudel, mil seadus näeb ette kaitsja kohustuslikku osavõttu protsessist.

Eesti NSV kohtuminister V Raudsalu nõustus põhimõtteliselt V. Galinaitise ettepanekuga oblastilist jaotust mitteomavates liiduvabariikides kohtuotsuste peale edasikaebamise korra kohta, kuid arvas, et kassatsiooni instantsiks ei pea olema mitte spetsiaalsed kolleegiumid, vaid liiduvabariikide ülemkohtute presiidiumid.

J. Adojaani (TRÜ) arvates on mainitud küsimus lahendatav rahvakohtute õiguste laiendamise teel, kes faktiliselt juba praegu vaatavad läbi osa neist asjadest, mis teistes liiduvabariikides kuuluvad oblastikohtute kompetentsi. Rahvakohtunike kvalifitseeritud koosseis praegusel ajal võimaldab rahvakohtute kompetentsi veelgi laiendada.

Õigusteaduse kand. P V Ränžin (ENSV TA) pooldas administratiivasjade arutamise laiendamist rahvakohtutes, sest need omavad selle kategooria asjade lahendamiseks praktilisi kogemusi.

Läti NSV prokurör V Lipin ei nõustunud ettepanekuga anda süüaluse lähedastele sugulastele õigus loobuda tunnistuse andmisest ja pidas otstarbekohasemaks anda kohtule õigus vabastada sellised tunnistajad seletuse andmisest.

Tehti ettepanek täiendada tõendite liikide loetelu kannatanu ja kohtualuse seletustega.

Rea ettepanekuid kohtukorralduse seaduse kohta esitas Eesti NSV kohtuminister V Raudsalu. Ta tegi ettepaneku säilitada kohtunike valitavuse printsiip, kuid nii kohtunike kui ka rahvakaasistujate valimised viia läbi vastavate töörahva saadikute nõukogude istungjärkudel. Kohtunike valimistel tuleb arvestada erialase hariduse olemasolu, mistõttu kitseneb valijate initsiatiiv kandidaatide esitamisel. Rahvakaasistujatest langevad paljud välja elukoha muudatuste ja teiste asjaolude tõttu, uute valimiste läbiviimine elanikkonna poolt on aga suur töö. Edasi märkis sõnavõtja, et rahvakohtuniku kohustuste ajutine panemine rahvakaasistujatele ei taga alati kohtu kvaliteetset tööd, mispärast oleks otstarbekohane valida ühte kohtusse kaks või enam rahvakohtunikku. See oleks võimalik, kui rahvakohtuid ei loodaks mitte igas rajoonis, vaid suurendataks rahvakohtunike arvu suuremates rajoonides, kus on suurem töömaht. Kohtunikekaadri igakülgses ettevalmistamiseks tuleks luua aastase tähtajaga kohtuniku-stažööri instituut. Liiduvabariigi ülemkohtule tuleks omistada õigus anda seletusi ja juhendeid kohtupraktika küsimustes.

V Lipin (Läti), V Galinaitis (Leedu), A. Liede (Läti) ei nõustunud kohtuniku-stažööri instituudi kehtestamise ettepanekuga, sest selle õiguslik seisund jääks ebamääraseks. Teised sm. Raudsalu ettepanekud kiideti sõnavõtjate poolt heaks. Sekt-

sioonist osavõtjad olid ühisel arvamusel ka selles, et rahvakohtunikud peavad omama kõrgemat juriidilist haridust, vabariigi ülemkohtu liikmed aga peale selle veel vähemalt 5-aastast tööstaaži juristina või ühiskondlik-poliitilisel tööl. Eitava hinnangu osaliseks sai ettepanek rahvakohtunikele vandeinstituudi sisseviimise kohta, sest kehtib rahvakohtunike tagasikutsumise põhimõte. Vande andmine muutub tegelikult vaid vorminõude täitmiseks.

Tööõiguse sektsioonis kuulati kolm ettekannet ja neli teaduslikku informatsiooni. Dots. J. Mäll oma ettekandes «Eesti NSV Tööseaduste koodeksi süsteemist ning tööseadusandluse kodifitseerimise põhiküsimustest» peatus pikemalt Eesti NSV Tööseaduste koodeksi süsteemi ning üleliidulise ja liiduvabariikliku tööseadusandluse vahekorra küsimustel.

Käsitledes tööõiguslike suhete lõpetamist reguleerivaid eeskirju, tegi dots. J. Mäll ettepaneku võtta töölepingu lõpetamise aluste loetelusse ka need juhud, kus töölepingu lõpetamine toimub ametiühingu või nõukogude kontrollkomisjoni organite nõudmisel, rahvakohtu otsusel või Nõukogude armeesse kutsumisel, aga samuti ka asutuse või ettevõtte üleviimise tõttu teise paikkonda, lähedasele sugulasele alluval või kontrollitaval ametikohal töötamise või täieliku materiaalse vastutuse lepingu sõlmimisest keeldumise tõttu, ametikohale määramise mittekinnitamise tõttu kõrgemalseisva organi poolt või töötaja omavolilise töölt lahkumise tõttu. Töölepingu lõpetamine poolte kokkuleppel võiks ettekandja arvates toimuda ainult administratsiooni algatusel. Administratsiooni algatusel toimuva töölepingu lõpetamise aluste loetelu tuleks ettekandja arvates täiendada erihaariduse puudumise ja töödistsipliini esmakordse, kuid jämeda rikkumise juhtudega, pidades seejuures silmas, et tööliste ja teenistujate vallandamine võib toimuda ainult ametiühinguorganite eelneval nõusolekul. Ettekandja peatus ka mõningatel küsimustel, mis on tekkinud seoses töötajate vallandamisega kuriteo toimepaneku tõttu.

Leedu NSV Kohtuministeriumi osakonnajuhataja S. Tšernjauškas esines sektsioonis ettekandega, milles ta käsitles küsimusi, mis on tekkinud Leedu NSV Tööseaduste koodeksi projekti koostamisel.

Küsimusi, mis on tekkinud seoses tööseadusandluse kodifitseerimisega Läti NSV-s, käitlesid Läti NSV Ametiühingute Nõukogu sekretär V Bastakov oma ettekandes ja Läti NSV Ametiühingute Nõukogu juriidilise konsultatsiooni juhataja A. Pumpan oma sõnavõtus.

Õigusteaduse kand. V Kelder (TRÜ) oma ettekandes «Mõningaid tööliste ja teenistujate töö reguleerimise küsimusi kolhoosides» tõstatas küsimuse kolhoosi ja mittekolhoosnikute vaheliste lepingute juriidilisest kvalifikatsioonist ning pidas ots-

tarbekaks nende kvalifitseerimist töö-, mitte aga tööettevõttelepingutena. Ettekandja rõhutas vajadust kolhooside poolt lepingute sõlmimise praktika suunamise eesmärgil välja töötada kolhoosidele näidistööleping. Tööettevõttelepingu sõlmimist pidas ettekandja lubatavaks vaid siis, kui kolhoosil pole vajadust juhtida ega kontrollida kogu tööprotsessi ja kui lepingu objekti kvaliteet tagatakse vastuvõtmisel teostatava ülevaatusega.

Õigusteaduse kand. H. Schneider (ENSV TA) puudutas oma ettekandes küsimust kolhooslike töösuhete ja neid reguleerivate normide õiguslikust iseloomust ning asus seisukohale, et siin on tegu kolhoosiõiguslike suhetega ning kolhoosiõiguse normidega. Sõnavõtjad aga (dots. J. Mäll, S. Tšernjauskas, V Kelder, V Bastakov jt.) ei nõustunud ettekandja arvamustega ja pidasid õigemaks seisukohta, et kolhooslikud töösuhted moodustavad ühe osa ühtsetest sotsialistliku ühiskonna töösuhetest ja neid reguleerivad õigusnormid on oma iseloomult tööõiguse normid. S. Tšernjauskas pidas võimalikuks isegi enamiku kolhoosnikute tööd reguleerivate õigusnormide sissevõtmist töökoodeksisse, seevastu aga dots. J. Mäll ja V Kelder arvasid, et need normid peavad, vaatamata nende tööõiguslikule iseloomule, jääma kolhoosiõigusesse, mis on oma iseloomu poolest kompleksõigusharu.

Van.-õp. H. Siigur (TRÜ) käsitles oma ettekandes küsimusi, mis on tekkinud tööliste ja teenistujate töötasustamist reguleerivate õigusnormide kodifitseerimisel. Ta tegi ettepaneku töötasu ja selle kaitset reguleerivad õigusnormid koondada töökoodeksis kahte peatükki. Ettekandja tegi rea ettepanekuid ka töötasustamise üksikküsimustes.

Eesti NSV Prokuratuuri üldjärelevalve osakonna ülem B. Varm esiines tööõiguse sektsioonis ettekandega, milles ta käsitles prokuratuuri ülesandeid tööseadusandluse täitmise üle järelevalve teostamisel.

Tsiviilõiguse sektsioonis kuulati neli ettekannet ja neli teaduslikku informatsiooni.

Õigusteaduse kand. V Kelder (TRÜ) oma ettekandes «Kolhooside huvisid kaitsvatest normidest Eesti NSV Tsiviilkoodeksi projektis» peatus tsiviilõiguse reguleerimisobjektiks olevate kolhooside varaliste suhete iseloomul. Ta põhistas vajadust lülitada tsiviilkoodeksisse järgmised spetsiaalselt kolhooside varalisi suhteid reguleerivad õigusnormid: normid, mis reguleerivad kolhoosliku omandi üldküsimusi, kolhoosliku omandi kaitset ja kolhooside lepingulisi suhteid.

Üksikküsimustest puudutas V Kelder kolhoosliku omandi vindikatsiooniliste hagide küsimust ja asus seisukohale, et ka kolhooslikule omandile tuleb laiendada piiramata vindikatsiooni põhimõtte. Kolhoosnikute materiaalse vastutuse küsimustes kolhooslikule omandile tekitatud kahjude eest pidas ettekandja vajalikuks välja anda eri akt.

ENSV Rahvamajanduse Nõukogu juriidilise osakonna ülem H. Grabe käsitles oma ettekandes kapitaalehituse õiguslikke küsimusi. Ta rõhutas kapitaalehitustööde lepingu osatähtsuse kasvamist seoses tööstuse ja ehitustegevuse ümberkorraldamisega. Ettekandja pidas vajalikuks kapitaalehituse põhiküsimused reguleerida üleliidulises aktis, vabariiklikesse koodeksitesse aga võtta sisse nende üldprintsiipide ellurakendamist tagavad normid.

Dots. A. Pavars (Läti) oma ettekandes rõhutas vajadust uute vabariiklike koodeksite koostamisel silmas pidada V. I. Lenini poolt 1922. a. antud juhtnõore. Üksikasjalisemalt peatus ta üleliidulise ja vabariikliku seadusandluse vahekorral. Ta märkis, et vabariikidevahelised erisused sellistes instituutides nagu laenuleping, hoiuleping jt. ei pea olema aluseks nende täielikuks väljajätmiseks «Põhialused». Ettekandja arvates pole vajadust vabariiklikes koodeksites reguleerida selliseid instituute, mida üksikasjaliselt reguleeritakse valitsuse määrustega.

Prof. E. Ilus (TRÜ) rõhutas vajadust võimaluste piires uniitseerida tsiviilõiguse põhiinstituudid tsiviilkoodeksites. Üksikasjalisemalt peaksid «Põhialused» reguleerima vabariikidevahelistest erisustest tingitud tsiviilvaidluste lahendamise korra.

Huviga kuulati sektsioonis Läti NSV Ülemkohtu esimehe asetäitja A. Grinbergi ettekannet Läti NSV Tsiviilkoodeksi projektist.

Õigusteaduse kand. E. Laasik (TRÜ) ja ENSV Prokuratuuri tsiviilkohtupidamise järelevalve osakonna ülem K. Plutus käsitlesid elamuseadusandluse küsimusi uues tsiviilkoodeksis. Paljud ettekanetes puudutatud küsimused kutsusid esile elava vaidluse. Vastavalt E. Laasiku ettepanekule ei saa isoleeritud toana moodustunud elamispinna ülejääki üürnikult ära võtta üürilepingu kehtivuse ajal, kui ta on pinna ülejäägi asustanud. Seevastu aga ENSV Ülemkohtu esimehe P. Saarini arvates tuleks loobuda senisest hoitamise korrast ja välja anda order isoleeritud toana moodustunud elamispinna ülejäägile paigutatud isikutele.

Mõlemad ettepanekud tunnistati sõnavõtjate poolt ebaotstarbekateks ja asuti seisukohale, et ka edaspidi tuleb säilitada ülejääkide äravõtmise kehtiv kord.

Ettekandjad ja sõnavõtjad rõhutasid, et kohtupraktika keeldub alusetult üürilepingute lõpetamisest neil juhtudel, mil on vaieldamatult tõestatud, et maja omanik vajab elamispinna enda ja oma perekonna jaoks. Selline praktika ei soodusta individuaal-elamuehituse arengut. Seepärast on uues seadusandluses vaja kehtestada laiemad üürilepingu lõpetamise alused individuaalmajades. Tuleks ette näha üürilepingu lõpetamise võimalus, kui omanikul tekib vajadus kasutada pinna enda ja oma perekonna vajadusteks. Tuleks aga säilitada tsiviilkoodeksi § 169 kehtivus, mis takistab üürnike väljatõstmist pinna üürimise eesmärgil teisele isikule.

Aktuaalseid küsimusi ühenduses hankelepinguga käsitlesid

oma ühises ettekandes õigusteaduse kand. E. Laasik ja Tartu Naha-kombinaadi juriskonsult V Tenno. Nad märkisid, et senine hanke põhi- ja eritingimuste paljus ei õigusta end enam. Nad pooldasid paljude eriaktide asemel ühtse hangete põhimääruse väljaandmist, mis kõrvuti imperatiivsete normidega peaks sisaldama ka lepingu pooltele kohalikke tingimusi arvestades küsimuste lahendamiseks võimalusi andvaid dispositiivseid norme. Oleks vaja loobuda generaallepingutest ja minna üle vaid otsestele lepingutele.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži peaarbiiter A. Kalme toetas ühtse hangete põhimääruse ettepanekut, kuid märkis, et mõningate kaupade osas on siiski vaja säilitada nii põhi- kui ka eritingimused.

Generaallepingute täieliku muutmise põhimõttesse suhtusid eitavalt M. Jemeljanova (ENSV TA) ja dots. A. Pavars.

Tsiviilprotsessi ja perekonnaõiguse sektsioonis kuulati kaks ettekannet ja kolm teaduslikku informatsiooni.

Ettekandega Eesti NSV Tsiviilprotsessi koodeksi süsteemist ja põhiinsituutidest esines õigusteaduse kand. J. Ananjeva (TRÜ). Ta märkis, et mainitud koodeksi süsteemi loomisel on lähtunud väljakujunenud protsessi staadiumidest, arvestades seejuures protsessuaalsetes suhetes mitmete kohtuorganite osavõtust tingitud muutusi ja asjaolu, et kõikidele protsessi staadiumidele on omased ühtsed põhiprintsiibid. Eesti NSV TsPK projekt koosneb järgmistest osadest: üldküsimused; menetlus esimese astme kohtus; menetlus teise astme kohtus; jõustunud kohtuotsuste ja määruste läbivaatamise menetlus; täitemenetlus; rahvusvahelise eraõiguse protsessuaalsed küsimused.

Dots. E. Udriis (Läti) oma ettekandes Läti Tsiviilprotsessi koodeksi projektist märkis, et projekti on võetud sisse normid, mis näevad ette sanktsioone protsessuaalsete õiguste ebaausa kasutamise eest, on fikseeritud normid, mis kehtestavad asja läbivaatamise tähtajad kohtutes, on välja jäetud kehtiva koodeksi § 117 jne.

E. Salumaa (TRÜ) käsitles asjade eellettevalmistuse küsimuste reguleerimist projektis. Ettekandja pidas vajalikuks koondada kõik asjade eellettevalmistusega seoses olevad normid koodeksi ühte peatükki, mis tuleks paigutada hagi esitamise peatüki järele. Selle protsessistaadiumi eesmärgina pidas ettekandja vajalikuks seniste eesmärkide kõrval koodeksis märkida ka asja õige lahendamise kindlustamist. Eellettevalmistuse ülesandeks pidas ettekandja peale seaduses seni märgitute ka tõendamismenetluse ettevalmistamist, protsessiosaliste ringi kindlaksmääramist.

Elav diskussioon toimus teise astme kohtute ja asju järelevalve korras läbivaatavate kohtute õiguste küsimuses.

E. Salumaa (TRÜ), E. Annus (ENSV Ülemkohus) ja J. Ananjeva (TRÜ) kaitsesid seisukohta, et asja sisulise otsustamise õigus

peab kuuluma vaid esimese astme kohtule, kes tegutseb rahvakaasistujate osavõtul ja allub laiade masside kontrollile. Sõnavõtjate arvates on erand lubatav vaid tööasjades ja vähemtähtsate varaliste vaidluste asjades, kus hagi summa ei ületa 200 rubla.

Dots. E. Udrise arvates juhtudel, kus esimese astme kohtu poolt faktilised asjaolud on küllaldase selgusega kindlaks tehtud, ei peaks teise astme kohut takistama asja kohta sisulise otsuse tegemisel.

Igakülgse arutluse objektiks olid seksioonis perekonnaõiguse küsimused, mille koha etttekandega esines A. Žurlis (Vilniuse Riiklik Ülikool) Arutluse käigus kujunesid järgmised ühtsed seisukohad.

1. Loeti otstarbekaks abielulahutuse kohtuliku korra säilitamine, kuid kogu menetlus tuleks koondada rahvakohtusse. Perekonnaseisuorganite kompetentsi tuleks anda vaid sellised lahutusasjad, kus üks abikaasadest on teadmata kadunud, on kohtuotsusega mõistetud pikemaajalise vabaduskaotusliku karistuse kandmisele või põeb kroonilist vaimuhaigust.

2. Tuleks kaotada vallaslaste senine ebavõrdne seisund ja lubada isaduse registreerimist vallasisa avalduse alusel ja ema (hooldaja) hagi alusel isaduse tuvastamist kohtu korras.

3. Pidades silmas, et lapsevanemad on kohustatud kõigile oma alaealistele lastele võrdselt ülalpidamist andma, tuleks säilitada alimentide arvestamise kehtiv süsteem, kuid arvesse võtta seejuures kõiki lapsevanema ülalpidamisel olevaid lapsi.

4. Lapsendatud lapsed tuleks edaspidi võrdsustada lihaste lastega ja lapsendamise momendist alates tuleks lugeda katkenuks kõik lapsendatu õigussuhted tema sünnivanematega.

5. Vanemlike õiguste kaotus tuleks säilitada vaid erakorralise vahendina ja kohtute poolt rakendada seda vaid juhtudel, kus on tuvastatud tahtlik vanemlike õiguste kuritarvitamine. Laste kommunistliku kasvatuse eesmärgil tuleks kehtestada ajutine laste vanematelt äravõtmise instituut ilma vanemlike õiguste kaotusega.

6. Vanemlike õiguste ja laste vanematelt äravõtmise tähtaegu koodeksis ei tuleks kehtestada ning ette näha vaid vanemlike õiguste taastamise ja ajutiselt äravõetud ning lasteasutustesse paigutatud laste vanematele tagasiandmise kord.

7. Tuleks kehtestada kord, et kohus võib keelduda lastelt alimentide väljamõistmisest neile vanematele, kes on kuritahtlikult hoidunud kõrvale oma alaealistele lastele ülalpidamise andmisest.

8. Kergekäeliselt sõlmitavate abielude ärahoidmise eesmärgil tuleks kehtestada kord, et avaldused abielu registreerimiseks

antaks perekonnaseisuaaktide büroole 1 kuu enne registreerimist.

9. Nimetada uus koodeks Perekonna koodeksiks.

Lõppistungil kuulati ära seksioonide töö tulemused. Pikema informatsioonilise sõnavõtuga esines NSV Liidu Ministrite Nõukogu juriidilise komisjoni liige S. V Bakšejev.

Balti liiduvabariikide kõrgemate õppeasutuste vaheline teaduslik konverents kujunes ürituseks, mis aitas kaasa NSV Liidu ja liiduvabariikide seadusandluse kodifitseerimisele.¹

¹ Vt. Доклад председателя Комиссии законодательных предложений Совета Национальностей Д. Р Расулова на заседании Верховного Совета СССР 25/XII 1958 г., «Известия» от 26 декабря 1958.

МЕЖВУЗОВСКОЕ НАУЧНОЕ СОВЕЩАНИЕ ПРИБАЛТИЙСКИХ СОЮЗНЫХ РЕСПУБЛИК, ПОСВЯЩЕННОЕ ВОПРОСАМ КОДИФИКАЦИИ СОВЕТСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Кандидат юрид. наук Ж. Ананьева
Кафедра гражданского права и процесса

Резюме

3—5 июля 1958 г при Тартуском госуниверситете состоялось межвузовское научное совещание Латвийской, Литовской и Эстонской ССР, посвященное вопросам кодификации советского законодательства. В работе совещания, кроме преподавателей юридических факультетов Прибалтийских университетов и научных сотрудников сектора права Академии наук ЭССР, приняли участие руководители и члены комиссий по выработке проектов республиканских кодексов, работники министерств юстиции, судов, прокуратур, государственных учреждений и профсоюзных органов этих республик.

С докладом «Вопросы социалистической законности и задачи кодификации республиканского законодательства» выступил профессор П. Вихалем (Тартуский университет). Затем были заслушаны доклады о состоянии работы по кодификации в Латвии, Литве и Эстонии.

В последующие дни работа протекала в пяти секциях: уголовного права, уголовного процесса и судостроительства, гражданского права, гражданского процесса и семейного права, трудового права.

Всего на совещании было заслушано и обсуждено 13 докладов и 26 научных сообщений, из которых более трети было сделано практическими работниками. Дискуссия во всех секциях была оживленной (выступило 74 человека) и плодотворной.

В результате дружеского обмена мнениями в секциях по многим актуальным вопросам усовершенствования законодательства складывались общие точки зрения, а также выдвигались общие для кодексов всех республик вопросы, требующие дальнейшей разработки и обмена мнениями.

На заключительном пленарном заседании с информацией о проделанной Юридической комиссией при Совете Министров СССР работе по кодификации выступил С. В. Бакшеев.

Пленарное заседание, заслушав и одобрив доклад оргкомитета об итогах работы совещания, констатировало, что данное научное совещание явилось мероприятием, которое сыграет положительную роль в дальнейшей разработке кодексов Прибалтийских союзных республик и признало необходимым проведение такого рода совещаний в дальнейшем для совместного обсуждения проектов отдельных кодексов.